

TOIMITTANUT
MARJANE SATRAPI

NAINEN, ELÄMÄ, VAPAAUS

SUOMENTANUT SAARA PÄÄKKÖNEN

Ranskankielinen alkuteos
FEMME, VIE, LIBERTÉ

© L'Iconoclaste, Paris, 2023

This edition is published by arrangement with L'Iconoclaste in conjunction with its duly appointed agents Books And More Agency #BAM, Paris, France and 2 Seas Literary Agency Inc. All rights reserved.

Suomenkielinen laitos © Saara Pääkkönen ja WSOY 2024

Werner Söderström Osakeyhtiö

Tekstaus ja taitto: Kaisu Sandberg ja Riikka Turkulainen

Suomentaja kiittää Taiteen edistämiskeskusta tuesta
ja Sampsu Peltosta persian kielen asiantuntija-avusta.

Tämä teos on saanut tukea Institut français'n kustannustukiohjelmasta.

ISBN 978-951-0-50394-2

Painettu EU:ssa

Toimittanut
Marjane Satrapi

NAINEN, ELÄMÄ, VAPAAUS

Suomentanut
Saara Pääkkönen

Werner Söderström Osakeyhtiö
Helsinki

Kuudestoista syyskuuta 2022 Iranin siveyspoliisi hakkasi Mahsa Aminin kuoliaaksi, koska hänen huivinsa ei ollut ”oikeaoppisesti” sidottu. Mahsa Aminin kuolema nostatti mielenosoitusten aallon kautta koko maan. Mielenosoitusaallosta sukeutui feministinen vallankumous, jota myös miehet tukevat. Ensimmäistä kertaa maailmanhistoriassa!

Sophie, L'Iconoclaste-kustantamon sielu ja hyvä ystäväni, ei halunnut päivitellä ja kauhistella vaan toimia, tehdä jotain konkreettista auttaakseen iranilaista nuorisoa, joka kosketti häntä syvästi. Tämä kirja on syntynyt Sophien ideasta. Hän päätti, että hänen kustantamonsa ensimmäinen sarjakuvajulkaisu olisi nimeltään *Nainen, elämä, vapaus*.

Minä ja kustannustoimittaja Alba Beccaria aloitimme työn suunnittelemalla kirjan sisällön ja muodon. Tarvitsimme avuksemme Iranin-tuntijoita. Jean-Jaurès-säätiön Iran-asiantuntija, politiikantutkija Farid Vahid, *Libération*-lehden pitkäaikainen toimittaja Jean-Pierre Perrin ja Stanfordin yliopiston Iranian Studies -ohjelman johtaja, historiantutkija, professori Abbas Milani olivat itsestään selviä valintoja. Sen jälkeen otimme yhteyttä pariinkymmeneen arvostamaani piirtäjään, jotka suostuivat piirtämään asiantuntijoiden laatimat käsikirjoitukset sarjakuviksi tai kuvittamaan heidän tekstejään. Yhteensä seitsemästätoista piirtäjästä neljä on kotoisin Iranista ja kolmetoista Euroopasta ja Yhdysvalloista.

Minä jätin hyvästit uralleeni sarjakuvapiirtäjänä vuonna 2004, mutta olen laatinut tähän kirjaan muutamia piirustuksia, kannen ja joitakin tekstejä.

En aloittaessani tiennyt, mitä kirjan toimittaminen tarkoittaa, enkä tiedä vielääkään, mutta tiedän, että työskentelimme kaikki yhdessä.

Tuloksena on teos, jota nyt pitelet käsissäsi. Se julkaistaan samanaikaisesti useissa maissa, ja sen persiankielinen laitos on internetissä vapaasti saatavilla kaikille iranilaisille.

Tällä kirjalla on kaksi tavoitetta.

Ensinnäkin yritämme selittää, mitä Iranissa tapahtuu, tulkita monimutkaisia ja -vivahteisia tapahtumia ei-iranilaiselle lukijakunnalle, auttaa heitä ymmärtämään tapahtumaketjua parhaalla mahdollisella tavalla, vaikka sen kaikkia puolia onkin mahdotonta ottaa huomioon. Ketju nimittäin jatkuu vielä. Vaikka emme puhukaan siitä tarpeeksi.

Kirjan toinen päämäärä on viestiä iranilaisille, että he eivät ole yksin. Poliitikot ovat vain poliitikkoja kautta maailman, eivätkä he tietenkään tee mitään Iranin kansan hyväksi, mutta lännen kansalaisyhteiskunta on iranilaisten puolella. Tämän puolesta puhuu se, että suurin osa tähän projektiin osallistuneista taiteilijoista on länsimaalaisia. Mikä olisikaan suurempi tuen osoitus taiteilijalta kuin hänen taiteensa?

Mahsa Aminin kuoleman yksivuotispäivän kunniaksi, Iranin kansan jalon ja rohkean taistelun puolesta ja kevään lopussa menehtyneen Sophien muistoksi annamme nöyrinä tämän panoksemme vapaudelle, jonka iranilaiset todellakin ansaitsevat.

Marjane Satrapi

SISÄLLYS

10

PERSIALAINEN KERTOMUS HYVÄSTÄ JA PAHASTA

Marjane Satrapi & Abbas Milani

Protestiaalto ei ole vain yllättävä kuohahdus vaan pitkä harppaus eteenpäin historiallisessa taistelussa naisten oikeuksien puolesta, joka ei taatusti jää tähän.

16

1. TAPAHTUMAT

18

VALLANKUMOUKSEN KIPINÄ

Bahareh Akrami & Farid Vahid

Nuoren iranilaisnaisen surma 16. syyskuuta 2022 Teheranissa ”väärin puetun” huivin vuoksi käynnisti ennennäkemättömän vallankumousliikkeen kautta koko maan. Mutta kuka oli Mahsa Amini? Miten hänet tapettiin? Miksi tapahtuma nostatti niin suuren kuohunnan?

30

VALLANKUMOUKSEN TUNNUSSÄVEL

Shabnam Adiban & Farid Vahid

Protestitviiteistä koostetusta laulusta *Baraye* on tullut vallankumouksen tunnusävel, ja se on levinnyt ympäri maailmaa. Farid Vahidin käännös laulusta on istutettu iranilaisen taiteilijan Shabnam Adibanin kuviin. Adibanin *Baraye*-video on levinnyt ympäri maailmaa.

26

ISKULAUSEEN SYNTY

Catel & Jean-Pierre Perrin

Vallankumoukselliset toistelevat iskulausetta ”Nainen, elämä, vapaus” mielenosoituksissa, joita hallinnon sorto ei ole saanut tukahdutettua. Slogan on käännetty monille kielille ja sitä huudetaan solidaarisuuskokouksissa kautta maailman. Mistä hokema on lähtöisin? Miten siitä tuli vallankumouksen tunnus?

46

MIELENOSOITUS IRANISSA

Pascal Rabaté & Jean-Pierre Perrin

Vaikka kaikki suuret väenkokoukset ovat kiellettyjä, sortovaltaa vastustavat mielenosoittajat ovat kehittäneet tapoja kokoontua, osoittaa mieltään ja vältellä poliisia.

54

EVININ VANKILAHELVETTI

Mana Neyestani & Farid Vahid

Pahamaineisessa Evinin vankilassa lähellä Teherania viruu mielenosoittajia, taiteilijoita ja poliittisia vankeja. Vankilassa, jonka toimintaa kukaan ei valvo, kiteytyy hallinnon harjoittama pelon politiikka: vankeja nöyryytetään, raiskataan ja kidutetaan, kunnes he suostuvat allekirjoittamaan vääriä tunnustuksia.

68

KAKSIKYMPPISTEN KANSANNOUSU

Paco Roca & Farid Vahid

Kapinaa johtaa nuori sukupolvi, joka järjestää suuria mielenosoituksia yliopistoissa ja kouluissa. Hallinnon rajoituksista ja raakuuksista huolimatta Iranin verkostoituneet ja edistykselliset nuoret ovat vapauden ja demokratian puolesta käytävän taistelun eturintamassa.

84

MYRKYTETTYJÄ KOULUTYTTÖJÄ

Bee & Farid Vahid

Tuhannet oppilaat sadoissa kouluissa eri puolilla Irania ovat joutuneet kaasumyrkytyksen uhreiksi marraskuusta 2022 lähtien. Myrkyttäjiä ei ole saatu kiinni. Epäilläään, että myrkytykset ovat viranomaisten tekosia, keino lietsoa pelkoa protestiliikkeen hillitsemiseksi.

64

MUSTA PERJANTAI

Winshluss & Jean-Pierre Perrin

6. lokakuuta 2022 Zahedanissa alkoi rukoushetken päätyttyä mielenosoitus, joka levisi nopeasti. Vaikka protesti oli rauhanomainen, poliisi päätti ampua kovilla. Surmansa sai noin sata iranilaista, mielenosoittajien lisäksi myös moskeijasta tulevia rukoilijoita ja ihan vain ohikulkijoita, joiden joukossa oli useita lapsia...

76

TELOITUSTEN TALVI

Touka Neyestani & Jean-Pierre Perrin

Mohsen Šekari, Majidreza Rahnava, Mohammad Mehdi Karami ja Seyyed Mohammad Hosseini teloitettiin heidän osallistuttuaan mielenosoituksiin. Kuolemantuomiot langetettiin valeoikeudenkäynneissä, joissa esitettiin kidutuksella saatuja tunnustuksia ja vilpillistä todistusaineistoa.

90

TEITÄ TARKKAILLAAN

Mana Neyestani & Farid Vahid

Viranomaiset salakuuntelevat, filmaavat, valokuvaavat, seuraavat, uhkailevat ja painostavat iranilaisia jatkuvasti. Tässä orwellilaisessa sodankäynnissä aseina ovat teknologia ja kehittyneet manipulointimenetelmät.

2. HISTORIAA

104

KOLME VALLANKUMOISTA

Hamoun & Abbas Milani

Viime vuosisadan aikana iranilaiset ovat kokeneet (vähintään) kolme vallankumousta ja yhtä monta suurta poliittista muutosta. Joka ainoa uhmanosoitus kuitenkin kuiskii hiljaa mutta päättäväisesti:
”Me voitamme.”

120

KUKA IRANIA JOHTAA?

Touka Neyestani & Jean-Pierre Perrin

Kuka on Khamenei, Iranin korkein johtaja? Miten paljon valtaa hänellä on? Entä mitä valtuuksia on presidentillä? Minkälaisia poliisijoukkoja maassa on? Miten ne eroavat toisistaan? Mikä on siveyspoliisi?

138

HALLINNON LEMPILAPSET

Patricia Bolaños & Farid Vahid

Iraniin on muodostunut harvainvalta: hallinnon tukemisesta saa vastineeksi merkittäviä taloudellisia etuja. Monet oligarkit tai heidän perheensä elävät vastoin kaikkia hallinnon määräämiä lakeja...

110

NAWROZ PERHEEN KESKEN

Hippolyte & Farid Vahid

Perhe kokoontuu viettämään nawrozia, Iranin suurinta kansallista juhlapäivää. Keskusteluissa vilahtelevat maan lähihistorian polttavimmat aiheet: šaahin kukistumisen seuraukset, Irakin–Iranin sota, inflaatio, huivin käyttö ja sääntöjen tiukentuminen viimeisten neljänkymmenen vuoden aikana...

134

PELÄTYT JA VIHATUT

Marjane Satrapi

Vallankumouskaarti on tunnetusti korruptoitunut ja kuuluisa kauhusta, jonka vallassa se on pitänyt iranilaisia jo yli neljänkymmenen vuoden ajan. Kaarti on hallinnon aseellinen siipi, valtaapitävien valta-asemaa turvaava voima.

150

SENSUURIN TOLKUTTOMUUDESTA

Lewis Trondheim & Jean-Pierre Perrin

Traagisia, koomisia ja tragikoomisia tarinoita sensuurista šaahin kaatumisen jälkeen.

158

VAINAJIEN KESKUSTELUJA

Paco Roca & Jean-Pierre Perrin

Teheranin eteläpuolella sijaitsee Iranin suurin hautausmaa Behešt-e Zahra, jonka nimi tarkoittaa ”Zahran paratiisia”. Iranilaiset vievät perheenjäsenten haudoille runoja, kukkia ja koristeita ja kokoontuvat mielellään hautausmaalle muistelemaan vainajia esimerkiksi piknikin merkeissä. Paco Rocan runollisessa tarinassa Irakin–Iranin sodan marttyyrit ja ”Nainen, elämä, vapaus”-mielensioittajat keskustelevat taistelujensa merkityksestä.

3. HIRMUHALLINTO... JA KANSA, JOKA PANEE HANTTIIN

168

NIMIÄ HISTORIANKIRJOIHIN

Bahareh Akrami & Farid Vahid

Mielenosoitukset ovat levinneet koko maahan ja kaikkiin yhteiskuntaluokkiin: suuttumusta ilmaisevat niin naiset ja miehet, nuoret ja vanhat kuin kaupunkilaiset ja maalaisetkin.

188

VAARALLISET JUHLAT

Shabnam Adiban & Farid Vahid

Shabnam Adiban ja Farid Vahid murtavat Irania koskevia ennakkoluuloja. Opimme esimerkiksi, että iranilaiset eivät ole koskaan olleet yhtä epäuskonnollisia kuin nykyään, kun islamilainen tasavalta on ollut pystyssä jo neljäkymmentä vuotta.

206

KIELLETTY ALUE

Coco & Jean-Pierre Perrin

Islamilainen tasavalta kieltää naisia paitsi urheilemasta myös osallistumasta urheilutapahtumiin. Iranilaisnaiset kuitenkin uhmaavat tätä kieltoa naamioitumalla miehiksi päästäkseen kannustamaan suosikkijoukkuettaan ja osallistuvat tätä nykyä jopa urheilukilpailuihin ilman huivia.

230

ENTÄS NYT?

Joann Sfarin kuvaraportti Marjane Satrapin, Farid Vahidin, Jean-Pierre Perrinin ja professori Abbas Milanin keskustelusta.

178

MAASTAMUUTTAJAT

Bee & Farid Vahid

Ulkoiranilaiset ponnistelevat levittääkseen länsimaissa tietoa Iranin tilanteesta ja saadakseen sekä yleisen mielipiteen että viranomaiset reagoimaan. Protestiliikkeen seuraaminen maan rajojen ulkopuolelta käsin herättää paljon kysymyksiä ja keskustelua: jotkut tuntevat maastamuutosta niin suurta syyllisyyttä, että suorastaan sairastuvat, toiset taas eivät uskalla ilmaista mielipidettään liian äänekkäästi, koska pelkäävät, etteivät voi enää palata kotimaahansa jne.

198

VALLANKUMOUKSEN YTIMESSÄ

Deloupy & Farid Vahid

Yksin asuminen, lenkkeily, meikkaaminen, kynsien lakkaaminen, lävistykset, tatuoinnit, oikeus antaa hiusten näkyä huivin alta, oikeus valita käyttäkö huivia ylipäätään, työpaikka, soitto ja laulu, flirttailu... Nämä harmittomat mutta vaaralliset pikkuasiat ovat pisaroita, joista, kuten persialainen sananlasku sanoo, syntyy meri.

222

NAISET OVAT SAANEET TARPEEKSEEN

Nicolas Wild & Jean-Pierre Perrin

Aktivistiasianajajat Nasrin Sotoudeh ja Narges Mohammadi ovat Iranin toisinajattelun kauneimpia keulakuvia. Heidän tarinansa ja kamppailunsa valottavat huivin käyttöä koskevan lainsäädännön historiaa aina uskonnollisen diktatuurin syntymästä lähtien.

MAHSA JINA AMINI

persiaksi مهسا امینی

MAHSA JINA AMINI syntyi

vuonna 2000 Saqqezissa
Kordestanin provinssissa
Pohjois-Iranissa. Saqqez on
Iranin ja koko Lähi-idän
vanhimpia kaupunkeja ja
hyvin kunnostava paikka
nim arkeologisesti kuin
kulttuurihistoriallisestikin.

Iltapäivällä 1. syyskuuta
2022 Teheranin keskustassa lähellä

Šahid Haqqanin metroasemaa siveyspoliisi pidatti MAHSAN,
joka oli tullut veljensä kanssa pääkaupunkiin
sukuloimaan.

Ahoh... En haluaisi pilata tunnelmaa turhalla millitekyksellä, mutta Teheran ei ole Iranin kaunein kaupunki.

Myyönteään Teheran ei ole kaunein kaupunki,*
mutta teheranalaiset sanovat, että sitä alkaa
arvostaa ajan mittaan. Oli miten oli, MAHSA halusi
tutustua maansa pääkaupunkiin, jossa hän ei ollut ennen käynyt. ☹️

(*Kaikkohan tietävät, että Iranin kaunein kaupunki on Shiraz Isfahan!

Mikä se siveyspoliisi oikein on?

Islamilaisessa tasavallassa on erikseen "poliisi", joka valvoo islamistisen hallinnon asettamia pukeutumis- ja käyttäytymissääntöjä.

Tämä "poliisi" tarkkailee erityisesti naisia.
Huivin alla pilkistävät suoritavat → KIELLETTY ❌
diian arvimet kengät → KIELLETTY ❌
Naimattomat pariskunnat, jotka pitelivät toisiaan kädestä → KIELLETTY ❌
Jne. jne, lista on loputon.

Okei, tajusin. Lyhyesti sanottuna siveyspoliisi luettelee, mitä kaikkea EI saa tehdä.

Jep. Paitsi että kun tämä... "poliisi" työntää pidättämiensä henkilöt pakettiautoon, saa pidätetty parhaassa tapauksessa kuunnella herjauksia ja hänen läheisensä joutuvat hakemaan hänet asemalta. Pahimmassa tapauksessa hänet piestään, heitetään rumpilaan...
Jopa surmataam.

Koska MAHSA JINA AMININ huivi oli siveyspoliisin mukaan huonosti sidottu, hänet vetiin poliisiasemalle ja häntä hakattiin - erityisesti päähän.

YA RUSARI
YA TUSARI (*)
(*) Huivi päähän tui pää masäksi!

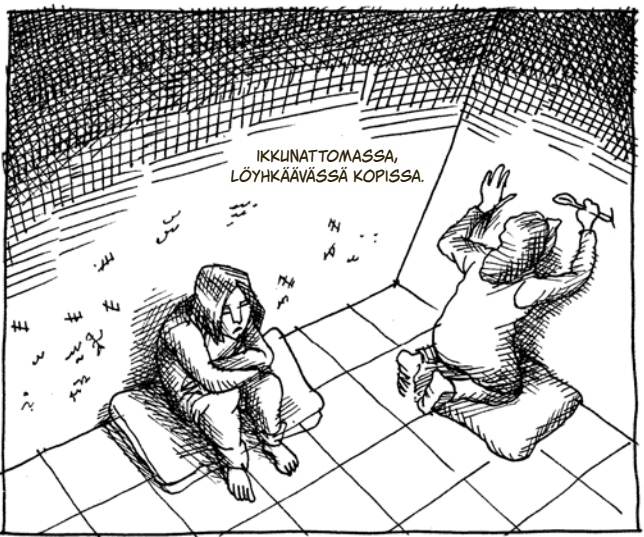
Nämpä, niiden PASKIAISTEN "teknikkama" on murjoa sitä ruuminsaa, jolla nainen heidän mielestään on tehnyt syntiä.

Tuota... Haluatko puhua paskiasta jollain 2?

OLEN VIRUNUT TÄSSÄ
KOPISSA PIAN SATA PÄIVÄÄ.

IKKUNATTOUSSA,
LÖYHKÄÄVÄSSÄ KOPISSA.

TÄNNE ON AHDETTU
KUISSI NAISTA.

ME JAAMME
AIVAN KAIKEN
AINA HIEN,
PISSAN JA
PASKAN HAJUJA
MYÖTEN.

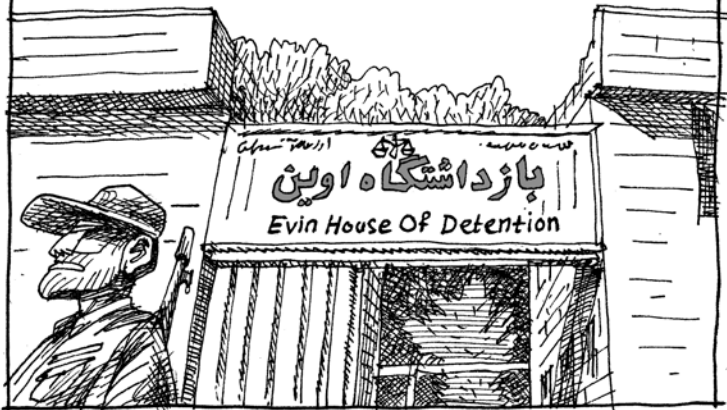
Älä tule!
Näet kai, että
olen pissalla.

SATA PÄIVÄÄ NAISTEN
OSASTOLLA...

EVININ
VANKILASSA!

EVIN ON IRANIN PAHAMAINEISIN VANKILA,
JOKA SIJAITSEE TEHERANIN POHJOISPUOLELLA...

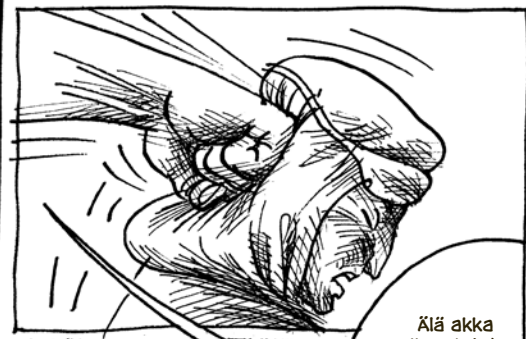
...KÄTKÖSSÄ VIUREN JUURELLA.

Kirjoita paperille,
kuka sinulle maksoi,
jotta menit ilman
huivia kadulle
tanssimaan
kuin huora.

En ymmärrä.
Jos haluaa
olla vapaa,
tarkoittaako
se auto-
maattisesti,
että vastaan-
ottaa rahaa
ulkomailta?

Älä akka
viisastele!
Et sinä
täällä
ketään
sumuta.

Tässä maassa
noudatetaan Jumalan
lakia. Tiedätkö, mikä
rangaistus jumalallisen
lain uhmaajia odottaa?
Kysy Šekariilta ja
Rahnavardilta!

SATA PÄIVÄÄ
KAUHUA JA EPÄ-
VARMUUTTA.
TELOITETTAISIINKO
MINUT?

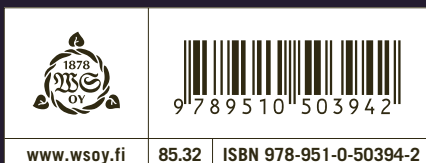
JOANN SFAR · COCO · MANA NEYESTANI · CATEL ·
PASCAL RABATÉ · PATRICIA BOLAÑOS · PACO ROCA ·
BAHAREH AKRAMI · HIPPOLYTE · SHABNAM ADIBAN ·
LEWIS TRONDHEIM · DELOUPY · TOUKA NEYESTANI · BEE ·
WINSHLUSS · NICOLAS WILD · HAMOUN

NAINEN, ELÄMÄ, VAPAAUS

TARINA SIITÄ, KUINKA 22-VUOTIAS IRANILAISNAINEN
KUOLI NAISTEN OIKEUKSIEN PUOLESTA
JA IRANILAISTEN MITTA TÄYTTYI

16. syyskuuta 2022 Iranin siveyspoliisi hakkasi Mahsa Aminin kuoliaaksi, koska hänen huivinsa ei ollut ”oikeaoppisesti” sidottu. Mahsa Aminin kuolema nostatti koko maassa mielenosoitusten aallon, josta seurasi ennennäkemätön feministinen vastarintaliike.

Persepolis-sarjakuvaromaanistaan tunnettu Marjane Satrapi ja Iran-asiantuntijat Farid Vahid, Jean-Pierre Perrin ja Abbas Milani raportoivat tässä kirjassa syksyn 2022 traagisista tapahtumista sekä niiden taustoista yhdessä 17 iranilaisen ja eurooppalaisen sarjakuvantekijän kanssa. *Nainen, elämä, vapaus* avaa synkän mutta myös toiveikkaan näkymän Iranin myrkyttyneen yhteiskunnan todellisuuteen.

CNL
CENTRE
NATIONAL
DU LIVRE

ALKUPERÄISPÄÄLLYKSEN GRAAFINEN SUUNNITTELU QUINTIN LEEDS
PÄÄLLYKSEN KUVITUS MARJANE SATRAPI